

На правах рукопису

ЗОРІНА СВІТЛАНА ІВАНІВНА

ФОРМУВАННЯ УМОВ СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВОГО
МЕХАНІЗМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Спеціальність 08.00.01 - Політична економія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1993

7027.504
Робота виконана на кафедрі економічної теорії Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Науковий керівник

професор Л.О.КАНИЩЕНКО

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук,

професор Т.Т.КОВАЛЬЧУК;

кандидат економічних наук,

доцент В.І.СТАХОВСЬКИЙ

Провідна організація

Інститут економіки

АН України

Захист відбудеться "16" червня 1993 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої ради Д 06Б.ІБ.07 в Київському університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 252017, Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 324.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Київського університету / м.Київ, вул. Володимирська, 58/.

Автореферат розісланий "14" травня 1993 року.

Вчений

секретар спеціалізованої ради

П.М.ЛЕОНЕНКО

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00815184 (R)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження. Всебічне перетворення життя сучасного суспільства та послідовний перехід до ринкових механізмів регулювання народногосподарських відтворюючих процесів рішуче впливають на економіку і розвиток суспільства в цілому не тільки сьогодні, але й у осяжному майбутньому.

Перехід від командно-адміністративної моделі економіки до ринкової, що відбувається в багатьох країнах Європи, в тому числі і в колишніх союзних республіках СРСР, об'єктивно необхідний. Він свідчить, що затратний механізм, притаманний командно-адміністративній системі, себе вичерпав, не відповідає вирішенню задач раціонального використання народногосподарських ресурсів, суттєвого зростання масової трудової і соціальної активності, різкого підвищення ефективності суспільного виробництва та його відтворюючої діяльності, динамічної збалансованості економічної системи в цілому. Вимогов самого життя стає рішуче подолання суттєвих диспропорцій господарювання, стабілізація фінансово-кредитної системи, грошового обігу, структурних деформацій суспільного виробництва, введення ринкових механізмів його регулювання, а також принципові зміни самих відносин власності.

Тому зростання інтересу до проблем становлення основ ринкового механізму, ролі і функцій держави на шляху до створення нової системи господарювання цілком закономірне. Аналіз цих проблем вимагає багатопланового підходу, оскільки кожна держава має свої специфічні особливості економічного і історичного розвитку, які суттєво впливають на вибір моделі подальшого економічного розвитку. Це особливо актуально для країн, які впроваджують сьогодні незалежну економічну політику.

Чимало праць економістів присвячено дослідженню функціонування ринкового механізму. Більшість вчених економістів переконана в тому, що ринок є найефективнішим соціально-економічним механізмом координації діяльності господарських суб'єктів. Проте це не заперечує необхідності і реальної можливості впливу держави на економічні процеси. Але й досі зустрічаються трактування ринку, як механізму, що заснований на принципах вільної конкуренції, згідно яким пропонується у період переходу від командно-адміністративної системи до ринкової спочатку створити умови, необхідні для функціонування вільного ринку, а вже потім розпочати його регулювання. Автор дисертації не поділяє такий теоретичний підхід до проблеми. Подібна точка зору, вважає автор, часто не враховує об'єктивних реальностей господарського життя. У роботі, яка реферується, акцентується увага на необхідності врахування тієї обставини, згідно якій історія цивілізації не знавала періодів, коли держава абсолютно не виконувала б функцій регулювання господарського життя, включаючи і епоху вільної конкуренції.

У зв'язку з цим у дисертації червоною ниткою проводиться думка про те, що метов перехідного періоду від командно-адміністративної системи до ринкової в Україні і ряді інших держав колишнього Союзу є формування цілісного комплексу необхідних умов для становлення ринкового механізму господарювання, що обумовлює необхідність активізації наукових досліджень проблем формування ринкового механізму, цілей, ступеня, методів впливу держави на економіку у цей період.

Предметом дослідження є необхідні для становлення ринку умови, які у взаємозв'язку і взаємодії забезпечують саморегулюючий процес, а також роль державних органів по забезпеченню створення цих умов.

Об'єктом дослідження є економічний простір суверенної держави з виділенням особливостей України.

Мета і завдання дослідження. Метою поданої до захисту дисертаційної роботи є політико-економічний аналіз формування, становлення ринкового механізму як особливого елементу процесу переходу від адміністративно-командної системи до ринкової; дослідження змісту ринкового механізму, умов, необхідних для повноцінного функціонування ринку; механізму рівноважного ринкового саморегулювання і основ його становлення; розкриття ролі і напрямів впливу державних органів на економіку в період становлення ринкової економіки, що регулюється.

У роботі, яка реферується, вирішувалися такі завдання: визначення методологічних основ вивчення ринкового механізму; на базі синтезу загальноекономічного і специфічного-дослідження необхідних умов для становлення ринкового механізму в економічній системі, що розвивалася на основі переважно командно-адміністративних методів регулювання економіки; аналіз особливостей формування ринкової економіки в Україні; визначення форм і методів державного регулювання в соціально-економічній системі, що стала на ринковий шлях розвитку народного господарства; обґрунтування необхідності рівноправного функціонування приватної власності в структурі економічної системи; розкриття вирішальної ролі економічної свободи суб'єктів, що господарюють, у процесі становлення ринкового механізму; дослідження форм прояву монополізації у перехідний період та визначення заходів і напрямів проведення суспільством антимонопольної політики; розгляд основ становлення цивілізованого, ринку праці, як необхідного інституту ринкової економіки; аналіз форм і методів державного впливу на економіку України у період соціально-економічних перетворень, спрямованих

на створення ринку і його функціональних структур.

Методологічною і теоретичною основою дисертації стали вітчизняні і зарубіжні наукові дослідження з проблем функціонування ринкового механізму, формування ринку, його діючих органів, вплив сучасної держави на економічні процеси, що відбуваються в ринковій економіці, яка регулюється.

У процесі роботи над дисертацією велику увагу приділено працям вчених, котрі в різні роки працювали з даної проблематики. Серед них – праці А.Аганбегяна, О.Анчишкіна, І.Бірманна, С.Брю, О.Василика, М.Вітковського, О.Гаврилишина, Дж.Гелбрейта, В.Геєця, А.Гальчинського, Г.Горланова, Е.Долана, Л. Каніщенка, Б.Кваснюка, Я.Кронрода, Я.Корнаї, В.Кузіна, В.Леонтєва, О.Лівшиця, І.Лукінова, М.Мойсеєнка, А.Маршалла, Дж. Мілля, О.Ноткіна, Д.Ніколенка, Є.Панченка, Б.Ракитського, В.Радаєва, П.Саблука, Д.Сорокіна, А.Сміта, Я.Тінбергена, М.Фрідмана, А.Чухна, В.Черняка, Є.Ясіна, І.Ястремського, Ю.Яременка та інших дослідників.

Інформаційну основу дисертації склали законодавчі акти національних органів економічного регулювання: закони, постанови, декрети. У роботі знайшли втілення дані органів державної статистики, періодичної преси, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що з позицій нинішнього часу:

- досліджено специфіку створення умов для становлення ринкового механізму при переході від переважно командно-адміністративної системи господарювання до ринкової, яка полягає у посиленні державного впливу на економічні процеси;

- дано політико-економічне трактування таких соціально-економічних явид, як безробіття, інфляція, спад виробництва,

грошова емісія в період становлення ринкового механізму господарювання;

- проаналізовано основні періоди державного управління ринковими перетвореннями, а саме: розробку науково-обґрунтованих програм приватизації державного майна; здійснення державного контролю над монопольними ринками; проведення цілеспрямованої і дієвої фінансової і грошово-кредитної політики, формування ефективною податковою політики; оптимальне регулювання ринку праці; формування крупномасштабної і найбільш адекватної інтересам народу соціальної політики;

- на підставі вивчення ступеня монополізації економіки України сформульовано висновок про необхідність здійснення приватизації як попередньої умови лібералізації цін;

- розглянуто механізм формування ринку праці, як одного з найважливіших інститутів ринкової економіки і визначені основні напрями регулювання державного ринку праці в період переходу до ринкової економіки, що регулюється;

- на основі аналізу процесу становлення ринкового механізму господарювання в перехідний період проведено розмежування між монополізмом державно-адміністративного характеру і монополізмом ринкового характеру, визначені заходи цілеспрямованого проведення антимонопольної політики на даному етапі.

Теоретична значущість дисертаційного дослідження, що реферується, полягає в політико-економічному дослідженні проблем становлення ринкового механізму в період кардинальних змін економічної структури суспільства.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що одержані на основі проведеного аналізу теоретичні результати і висновки можуть використовуватися спеціалістами і викладачами

кафедр економічних дисциплін вузів при читанні лекцій, проведенні семінарських занять, вивченні проблем становлення і функціонування ринкового механізму господарювання, а також форм і методів державного впливу на економічні процеси з метою досягнення динамічної збалансованості народногосподарського відтворюючого процесу. Одержані результати можуть використовуватися також у діяльності національних органів економічного регулювання, в компетенції котрих – розробка і реалізація економічної реформи в Україні.

Апробація роботи. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на республіканських науково-практичних конференціях "Теорія і практика перебудови господарського механізму" / Київ, 1990/, "Індивідуалізація навчання студентів соціально-політичним наукам в умовах демократизації вищої школи" / Херсон, 1991/, обговорювалися на кафедрі економічної теорії Київського державного педагогічного інституту іноземних мов та кафедрі економічної теорії і господарської практики Київського університету.

По темі дисертаційного дослідження опубліковано п'ять наукових праць.

Логіка і методологічні принципи дослідження обумовили структуру дисертаційної роботи, яка включає вступ, два розділи, які складаються із п'яти параграфів та висновки.

ІІ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність вибраної теми дисертаційного дослідження, формулюються тема, задачі, об'єкт і предмет політико-економічного аналізу, розкривається наукова новизна, теоретична і практична значущість виконаної роботи.

У першому розділі "Становлення основ функціонування ринкового механізму господарювання" у політекономічному плані теоре -

тично обґрунтовуються особливості становлення ринкового механізму господарювання в процесі послідовного реформування командно-адміністративної системи, розкривається практична роль ринку, як саморегулятора економічної системи, аналізуються специфіка, особливо-сті формування умов становлення ринкової економіки в Україні.

У дисертації показується, що перехід від командно-адміністративної системи до ринкової на сучасному етапі зумовлений об'єктивним розвитком продуктивних сил і виробничих відносин, процесом подальшого удосконалення господарських структур цивілізованого суспільства. Відзначається, що за умов переходу до економічної системи, заснованій на ринкових відносинах, з'являються значно сприятливіші можливості для вирішення проблем, які стояли перед економікою України протягом багатьох років, а саме: забезпечення високої соціально-економічної ефективності виробничої сфери, створення необхідних умов для реального входження Української держави в систему світогосподарських зв'язків як рівноправного партнера на принципах взаємовигідного співробітництва і взаємодопомоги з різними країнами. Водночас підкреслюється, що складність становлення ринкового механізму в економічній системі, що розвивалася на основі переважно адміністративних методів регулювання економіки, полягає в необхідності відродження ринкового середовища заново, у створенні умов, які б сприяли становленню і подальшому функціонуванню ринкового механізму господарювання. На думку дисертанта, залежно від наявності та додержання цих умов, можна визначити реальне функціонування ринку як такого і рівні його розвитку.

В дослідженні, що реферується, автор виходить із того теоретичного положення, що економічною основою системи є структура власності. Переважаюча /панурча/ форма власності в економічній

структурі суспільства визначає характер і механізм господарювання, специфіку особливості соціальної надбудови і її вплив на розвиток економіки. Форма власності зумовлює і економічну самостійність господарюючих суб'єктів, що є фундаментом і необхідною умовою розвитку ринку. Як свідчить історичний досвід, рішення, які вільно вибираються покупцями і продавцями, реалізуються через систему ринків у вигляді підсумування і взаємної урівноваженості інтересів. Економічні рішення на мікрорівні складають основу для усієї системи господарських рішень, що приймаються у даній економічній системі.

Дисертанткою зроблено висновок, що приватна власність /акціонерна, колективна як її форма/ створює сприятливіші можливості для реалізації матеріального і морального інтересів суб'єкта, що господарює. Зазначається також, що важливою умовою функціонування ринкового механізму є економічна відповідальність господарюючих суб'єктів за прийняті рішення. Приймаючи самостійні рішення, ці суб'єкти мусять нести фінансову /матеріальну/ відповідальність своєю власністю за можливі втрати ресурсів і неефективний вибір господарської діяльності.

Реалізація вільного вибору, як переконливо свідчить світовий досвід, є найважливішим атрибутом ринкової економіки. Ця умова розвитку ринкового механізму припускає наявність достатнього числа виробників і споживачів для вільного вибору один одного та здорової конкуренції. Вона також взаємозв'язана з попередніми умовами, тому що забезпечує можливість для знаходження нових ресурсів, партнерів, ринків. Свобода вибору на ринку надає реальну можливість для альтернативного відбору і в кінцевому підсумку вибору найкращих /оптимальних/ господарських рішень, котрі б сприяли максимізації результату і мінімізації витрат господарюючих суб'єктів.

Ринковому механізмові притаманний економічний контроль з боку інших господарюючих суб'єктів. Наявність зовнішнього контролю з боку інших виробників створює такі умови, за яких реалізація інтересів самих виробників відбувається, насамперед, за рахунок у першу чергу партнерів, а не споживачів, що сприяє в кінцевому підсумку зниженню суспільних витрат виробництва, встановленню /досягненню/ збалансованих цін, підвищенню пріоритету інтересів споживача. Конкуренція, розвиваючись за законами ринку, виступає могутнім засобом формування антизатратного господарського механізму.

Ринковий механізм передбачає надання права установлення /визначення/ ціни на продукцію децентралізованим шляхом. Ринкова ціна служить орієнтиром, котрим виробники і споживачі керують-ся у своєму виборі, реалізуючи приватний інтерес.

У дисертації висувається і розвивається теоретико-методологічне положення, згідно якому, не дивлячись на наявність усіх вищеперерахованих умов в різних національних економіках, структура ринку тієї чи іншої держави, що характеризується числом і розмірами фірм, виступаючих на ринку, відрізняється і такою специфікою: ступенем схожості товарів різних фірм між собою; легкістю входу і виходу з конкретного ринку; доступністю ринкової інформації в цих же економіках, котра може бути не однаковою. Тому в роботі, що реферується, виділяється такий суттєвий фактор як здатність ринкової влади, впливаючої на процес формування умов становлення ринкового механізму господарювання.

У дисертації акцентується, що структура механізму ринкового саморегулювання відображає внутрішні основні функції ринку. Перша функція ринку - інформаційна - здійснюється через механізм

цін. Ціни стають носіями оперативної, широкої і водночас компактної інформації. Друга його функція - стимулююча, котра забезпечується дією механізму стимулювання зниження цін. Виробники, які зуміли знизити свою ціну відносно середньої ціни, заохочуються ринком. Третя функція ринку - розподільча і ґрунтується на механізмові конкуренції, що вирівнює можливості виробників, які одержують прибуток.

На думку пошукувача, реалізація вищезазначених функцій ринком і складає зміст механізму рівноважного саморегулювання системи /на макро- і мікрорівні/ попиту, пропозиції і ціни. Робиться висновок, що на етапі становлення основ ринкового механізму значення співвідношення попиту і пропозиції із пасивного відбивача стану економіки переростає в активний регулятор процесу суспільного виробництва за допомогою гнучкого цінового механізму.

У роботі також аналізуються і такі глобальні /основоположні/ економічні категорії як виробництво, споживання, попит і пропозиція. Сформульовано висновок, що між категоріями споживання і попиту, пропозиції і виробництва не можна поставити знаку рівності, тому що вони різняться кількісними і якісними характеристиками. Автором дисертації досліджуються фактори, що викликають зміну ціни під впливом попиту і пропозиції в умовах становлення ринкового механізму господарювання.

У дисертаційному дослідженні, що реферується, розглянуто основні моделі планового ціноутворення, які знайшли втілення в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників - Оскара Ланге, Я.Корнаї, О.Гранберга, В.Д'яченка, Л.Канторовича, В.Немчинова. Пошукувачка дійшла висновку, що хоча моделі ціни розраховувалися для планової економічної системи, в якій ставилося

завдання досягнути рівноваги між потребами і ресурсами, проте насправді економіка не знаходилася у стані дійсної рівноваги. Водночас аналізувалися основні теорії західної економічної науки, присвячені створенню механізму рівноважного ринкового саморегулювання з використанням методів державного управління, зокрема, модель економічної рівноваги Леона Вальраса, концепція стимулювання сукупного ринкового попиту Дж. Кейнса; теорії Альфреда Маршалла і Мільтона Фрідмана.

Значну увагу у дисертаційному дослідженні приділено аналізу особливостей становлення основ ринкового механізму в Україні. Підкреслюється, що структура власності за роки реформ змінилася мало. За розрахунками автора дисертації, державна власність складає нині 75 % у структурі власності України, у зв'язку з чим у країні виникла ситуація, коли більшу економічну самостійність одержали господарючі суб'єкти державної форми власності, а фактичну відповідальність за прийняті рішення і досі несуть державні фінанси, на яких лежить тягар народногосподарських втрат. Досить сказати, що загальні збитки і непродуктивні втрати в держсекторі України лише в 1992 році, за оцінками спеціалістів, склали 30-40 % від суми валового національного продукту.

Що ж до об'єктивних і суб'єктивних причин, які заважають реалізації вільного вибору в Україні, то серед об'єктивних причин, на думку автора дисертаційного дослідження, можна виділити такі:

- високий рівень монополізації, що сформувався за роки існування СРСР;
- розрив старих міжгосподарських зв'язків /80 % всього виробництва України не має закінченого технологічного циклу/ і складний процес формування нових;
- високий рівень інфляції /гіперінфляції/, що не стимулює інвестицій у виробничу сферу;

- зовнішня економічна політика країн ближнього зарубіжжя, яка зовсім не сприяє ефективному використанню зовнішньоторговельного фактора, як засобу зниження рівня монополізму на внутрішньому ринку;

- неконвертованість української валюти, що створює додаткові труднощі по насиченню ринку засобами виробництва, забезпеченню товарами споживчого ринку;

- нестабільність економічної і політичної ситуації в Україні, що не сприяє реальному припливу іноземних інвестицій.

Суб'єктивні причини:

- слабка сучасна економічна і юридична база, що не сприяє появі нових власників;

- відсутність реальних пільг малому і середньому бізнесу;

- недостатня розробленість програм приватизації і роздержавлення;

- диктат виробників-монополістів на внутрішньому ринку;

- відсутність дієвої антимонопольної політики.

Проте, формування основ становлення ринкового механізму господарювання передбачає здійснення ряду приватизаційних заходів і застосування конкретних засобів впливу на зниження ступеня монополізму в економіці, як попередньої умови переходу до децентралізації ціноутворення і створення механізму ринкового саморегулювання. У зв'язку з цим, підкреслюється, що лише тільки повільний відпуск цін в період становлення основ ринкового механізму може мати негативні наслідки: наростання дефіциту державного бюджету; збільшення грошової емісії; зростання інфляції і, навіть, гіперінфляції; посилення спаду темпів зростання і обсягів виробництва.

Робиться висновок, що умови, які складають єдине ціле функціонування ринкового механізму, його функціональних структур, знаходяться в слабкорозвинутому, початковому стані і задачею державного регулювання у цей період є сприяння їхньому створенню і подальшому розвитку.

У другому розділі "Роль національних органів державного управління у процесі формування умов ринкового механізму господарювання" запропоновано модель державного регулювання процесом становлення основ ринкового механізму з виділенням найхарактерніших функцій національних органів економічного регулювання у цей період. Аналізується державне управління формуванням умов становлення ринку, показано механізм його дії в цілому, функціональних підрозділів зокрема стосовно до умов України. Роль державних органів регулювання в період становлення основ ринкового механізму господарювання не тільки зростає, але й якісно змінюється. Це пояснюється тим, що ринок фактично ще не створено і державні органи, з одного боку, мусять сприяти формуванню умов ринкового механізму, а з другого - забезпечити регулювання загальноекономічних процесів. У дослідженні, що реферується, виділяються такі основні напрями державного регулювання в економіці у період формування умов становлення ринкового механізму господарювання і його функціональних структур:

- визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки;
- розробка дієвих програм приватизації державного майна;
- здійснення цілеспрямованого державного контролю монопольних ринків, визначення цілей і принципів антимонопольної політики;
- проведення активної, найдоцільнішої фінансової і грошово-кредитної політики, контроль за дефіцитом державного бюджету;

регулювання цін на ринку;

- формування ефективної податкової політики;
- регулювання ринку праці;
- формування соціальної політики.

У дисертаційній роботі досліджено специфічні риси прояву у період формування умов становлення ринкового механізму господарювання у національній економіці усіх вищеперерахованих напрямів державного регулювання. На думку пошукувачки, у цей період державне управління не може і не змушене контролювати велику кількість показників економічного розвитку і тому пропонується зосередити увагу на регулюванні рівнів зайнятості, інфляції, доходів, темпів і обсягів зростання виробництва, управлінні платіжним балансом, розмірами інвестицій.

Сформульовано висновок, що основним завданням національних органів економічного регулювання в період переходу від переважно адміністративно-командної системи до ринкової є досягнення такого стану, коли до фундаменту продуктивних сил і виробничих відносин буде закладено інститут приватної власності, який може стати однією із підвалин економічної і політичної системи. Зазначається також, що в період становлення основ ринкового механізму господарювання і його функціональних підрозділів, приватизація і роздержавлення є найефективнішим інструментом антимонопольної політики, активне застосування якої, на думку автора дослідження, що реферується, мусить бути спрямоване на монополізм двох типів: монополізм командно-адміністративної системи і монополізм, в основі якого лежить ринкова природа. У дисертації аналізується прояв монополізму зазначених типів у перехідний період. Запропоновано основні заходи демонополізації ринку в період формування умов становлення ринкового механізму господарювання і його функ-

ціональних структур: послідовне здійснення приватизації і роздержавлення, ефективна податкова політика, спрямована на лібералізацію оподаткування, стимулювання експорту і імпорту, здійснення лібералізації зовнішньоекономічної діяльності; створення сприятливих умов для організації нових виробництв; дійовий анти-монопольний закон.

Звертається при цьому увага на той факт, що якщо при перетворенні припущено розриву між перебудовою управління і демонополізацією, то цілком можливим є розширення масштабів "тіньової економіки" і, м'яко кажучи, інтенсивне збільшення її доходів. За даними західних експертів, в період переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової обсяг тіньового ринку може скласти до 50 % від валового національного продукту /ВНП/. Практика розвитку республік колишнього СРСР, у тому числі України, свідчить, що ці дані близькі до реальної дійсності.

Основною ознакою ринкової економіки є високорозвинута фінансово-банківська система, котра сприяє акумуляції фінансових ресурсів і забезпечує їх ефективне використання. За умов переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової, зростає значення таких суб'єктів фінансів як юридичні і фізичні особи, утворюється нова основа для збільшення обсягів ВНП – господарська самостійність підприємств і повна фінансова відповідальність за кінцеві результати, скорочується бюджетне фінансування підприємств. На думку автора роботи, що реферується, не дивлячись на загальну тенденцію децентралізації в період становлення основ ринку, розвиток фінансової сфери передбачає значний ступінь її централізації і відповідний, адекватний державний контроль.

Відзначається також, що у процесі формування умов становлення ринкового механізму господарювання можуть статися відпо-

відні зміни і в бюджетній системі, оскільки ринковий механізм передбачає регіональну автономність бюджетів на основі юридичної самостійності і фінансової відповідальності, що потенційно створить матеріальну основу для вирішення проблем регіонів, головним чином, за рахунок власних коштів.

Водночас підкреслюється, що інфляція в перехідний період є неминучим фактором функціонування економіки і тому мусить бути основним об'єктом державного регулювання. Основні методи антиінфляційної політики в період створення основ ринкового механізму, його діючих структур, мусять, на думку автора дисертації, поєднуватися з приватизаційними заходами, створенням ринку цінних паперів, проведенням конструктивної грошової реформи. У дослідженні, що реферується, акцентується на тому, що одним із підсумків становлення ринкового механізму є конвертованість національної валюти, котра стає основою для формування ринкової інфраструктури і базою для інтеграції української суверенної держави в світову економіку, у світогосподарські зв'язки.

У період формування умов становлення ринкового механізму економіки, розгалуженої структури її органів, відбувається і цілеспрямоване створення ринку праці. В дисертації аналізується залежність /за кривою Філіпса/ між рівнем інфляції і безробіттям. Визначаються при цьому такі напрями регулювання державою ринку праці:

- переведення безробіття із прихованої форми у неприховану;
- цілеспрямоване здійснення демонополізації виробництва;
- забезпечення юридичної і економічної рівності для підприємств усіх форм власності з метою збільшення нових робочих місць;
- введення у законодавчому порядку мінімального рівня погодинної оплати, прожиткового мінімуму;

- створення суспільної системи працевлаштування і управління нею;

- чітке правове визначення ролі і функцій профспілок в ринковій економіці, що регулюється.

Основна мета державної політики розподілу і перерозподілу доходів в період формування умов становлення ринку мусить, на думку дослідниці, полягати у забезпеченні можливості проживання кожному, хто не знайшов місця у ринковій системі, але при цьому якнайменше зачіпати тих, хто успішно адаптувався до умов ринку. Забезпечення рівних можливостей в умовах ринкового механізму, вважає автор дисертації, є важливішим, чим забезпечення рівності доходів. У роботі розглядається пропозиція лібералізації оподаткування в умовах становлення ринку, дається тлумачення ефекту Лаффера стосовно цього процесу.

Таким чином, обґрунтовується підхід до створення ринкового механізму і його функціональних структур, які базуються на діалектичному саморегулюванні з використанням непрямих методів державного втручання.

У дисертаційній роботі, що реферується, показано специфічні особливості реалізації державного управління у процесі становлення ринкової економіки в Україні. Відомо, що у 1991 році в Україні законодавчо визнана рівність усіх форм власності, проте разом з тим купівля-продаж землі не передбачена, отож, реалізація прав приватної власності на землю відсутня. Окрім того, відзначається у дисертаційному дослідженні, приватизація і роздержавлення здійснюється в Україні досить повільними темпами. Так, у промисловості України на початку 1991 року працювало лише 151 підприємство з колективною формою власності - 2,2 % від загальної

чисельності; 5159 - з державною - 75 %; 1535 - зі змішаною формою власності - 22 %; повністю викуплено трудовими колективами 51 підприємство. Серйозних зрушень після 1991 року у цьому напрямку не відбулося. Монополізм, створений у роки панування командно-адміністративної системи, який і досі є однією із основних перешкод для проведення реформ ринкового характеру, не зруйновано. Коефіцієнт Лернера, що свідчить про ступінь монополізації в окремих галузях, складає у середньому 0,9 - у галузях, що виробляють засоби виробництва і переробляють сировину; 0,7-0,8 - у галузях, що виробляють предмети народного споживання /за винятком харчової і легкої, де аналогічний показник досяг 0,1 - 0,3/.

У дисертаційному дослідженні зазначається: формування фінансів на мікрорівні йде повільними темпами, що не допомагає реалізації економічної самостійності господарюючих суб'єктів і зростанню економічної відповідальності за прийняті рішення. Підприємства державного сектора, як і раніше, продовжують стабільно фінансуватися державою.

Становлення ринкового механізму супроводжується різким підвищенням темпів інфляції, переходом її в гіперінфляцію. Типова інфляція для цього періоду, відзначається у дисертації, являє собою поєднання інфляції попиту і інфляції витрат. Високі темпи інфляції - дестабілізуючий фактор, що набуває руйнівного характеру. На підставі статистичних даних показано розвиток інфляційних процесів в Україні, визначені основні причини інтенсивного розвитку інфляції. Автор дослідження дійшла висновку, що інфляційний процес із стадії галопуючої інфляції перейшов у стадію гіперінфляції і викликав важку валютно-фінансову кризу, різкий спад виробництва, серйозне погіршення життєвого рівня населення.

Підкреслюється, що високий ступінь монополізації ринку України не дозволяє перейти найближчим часом до вільного ціноутворення, тому цінова політика визначається урядом. Контроль за цінами в період становлення основ ринкового механізму, який супроводжується високими темпами інфляції і поступове зростання цін, не може бути досить ефективним заходом. Створення умов для вільного ціноутворення є важливим напрямком економічного регулювання.

Сучасний економічний стан України визначається певною мірою станом податкової політики, метою якої є не тільки формування доходної частини державного бюджету, але й регулювання діяльності підприємств усіх форм власності. У дисертації відзначається, що збільшення податків у період формування умов становлення ринкового механізму не сприяє нагромадженню капіталу в Україні, що, в свою чергу, уповільнює розвиток ринкової інфраструктури, стримує нарощування інвестицій у виробничу сферу, побічно сприяє тим самим знеціненню національної валюти. Отже для розвитку ринкових відносин в Україні пропонується зниження податку на доходи і припинення дотацій підприємствам державної форми власності.

У дисертаційному дослідженні не лишається поза увагою таке гостре соціальне явище, як безробіття. На етапі становлення ринкового механізму в Україні підтримувався штучно низький рівень безробіття шляхом збільшення дотацій і субсидій із державного бюджету, списання банківської заборгованості, підгонки державних закупівельних цін під зростаючі витрати виробництва, що стало однією із причин різкого стрибка інфляції на загальному фоні спаду виробництва. В роботі, яка реферується, аналізується "Закон про зайнятість"; визначаються ускладнюючі фактори, що створюють перешкоди для ефективного регулювання ринку праці в Україні: повільний перехід від прихованої форми безробіття до

неприхованої; регулювання зайнятості відбувається за умов панування державного сектора економіки; відсутність ефективною юридичної інформаційної бази, системи перепідготовки кадрів; розрив міжгосподарських зв'язків; слабо формується інфраструктура регулювання ринку праці. Розглядається при цьому і система соціального захисту населення в Україні. Робиться висновок, що соціальна політика досягає однієї мети – підвищення грошових доходів населення за рахунок загального підвищення оплати праці у народному господарстві, індексації доходів, виплат грошової допомоги переважно з державного бюджету. Матеріальна основа для досягнення цієї мети – грошова і кредитна емісія. Проте вона сприяє нарощенню інфляції і дефіциту державного бюджету.

У дисертації звернуто увагу і на роль держави у галузі перерозподілу національного доходу, валового національного продукту у період становлення основ ринкового механізму господарювання. Автором дослідження визначено межі участі держави у перерозподілі доходів з урахуванням виникнення і поглиблення соціально-економічної нерівності. Послабляючи дещо ступінь диференціації, держава мусить в певних межах заохочувати нерівність, як обов'язкову умову ефективного функціонування ринкової системи.

У роботі автор торкається і аналізує норми законодавства України, спрямовані на формування правових умов становлення ринкового механізму господарювання. Робиться висновок, що національні органи економічного регулювання в Україні не повністю змінили застарілі методи впливу на економіку.

У ВИСНОВКАХ дисертаційної роботи підбиваються підсумки проведеного дослідження, узагальнено викладено теоретичні висновки і практичні пропозиції, що знайшли своє втілення в авторському рефераті.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДОБРАЖЕНІ
У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Проблемы рынка и рабочей силы при социализме // Комплексы социального и территориального планирования в АСНР. - Киев, 1990. - 0,5 п.л. / в соавторстве/.
2. Рыночные методы поддержания сбалансированного развития экономической системы //Тезисы докладов конференции молодых ученых. - КПИИЯ. - Киев, май, 1990. - 0,1 п.л.
3. Рыночный механизм поддержания сбалансированного развития экономической системы //Тезисы материалов конференции "Теория и практика перестройки хозяйственного механизма". - Киев, 1990. - Ч.І. - 0,1 п.л.
4. Проблемы формирования рынка труда //Повышение эффективности труда на этапе радикальной перестройки экономики. - Киев, 1990. - 0,4 п.л.
5. Проблеми формування ринкового механізму господарювання // Тези конференції "Шляхи виходу України з економічної кризи". - Івано-Франківськ, Інститут нафти і газу, 1993. - 0,1 др.ар.

Підписано до друку 12.05.93. формат 60x84 1/16. Офсетний друк.
Папір офсет. Ум.друк.арк. 1,16. Ум.фарб.відб. 1,34. Тир. 100 прим.
Зам. 1029в.

ВНШ корпорації УкрНТІ, 252171 Київ, вул. Горького, 180.

165975

AB 27.50

AB 27.504